

VIOLATIO SEPULCHRI В НАДПИСИ ОТ ДОЛНА МИЗИЯ

Люба Рагулова

Обект на настоящето изследване са седемнадесет надгробни надписа (4 латински¹ и 13 старогръцки²) от римската провинция Долна Мизия, които засягат проблема за оскверняването на гробове и санкциите срещу подобно престъпление³. Всички те се датират между II и III в. сл.Хр. и са съсредоточени в три големи центъра – Томи, Одесос и Никополис ад Иструм. Поотделно всеки от тях е публикуван в авторитетни корпуси (IScM II, IGBR, CIL, ILNovae), придружен от сравнително подробен индивидуален коментар. Липсва, обаче, поцялостно проучване на явлението *violatio sepulchri* в провинция Долна Мизия и на правните норми, свързани с него.

Именно това е целта на настоящия текст – да разгледа явлението оскверняване на гроб в Долна Мизия според известните паметници, като изследва типовете забранени действия, санкциите, които се предвиждат срещу евентуалните нарушители, както и институциите, които администрират тези санкции.

1. Забрани

Прегледът на епиграфските материали от други части на империята показва, че забраните на *violatio sepulchri* могат да имат различна степен на конкретност и различна насоченост. На базата на класификацията на Джан Лука Грегори, се разграничават следните типове забрани⁴:

– Първият и най-разпространен тип забрана обхваща тези за продажба, дарение, замяна, еманципиране и всякакви видове отчуждаване на гроба. Забранява се също и прехвърлянето на правото на погребване на лица извън семейството. Всички тези забрани са насочени към законните наследници на гробния парцел и отчасти ограничават правата им върху него.

– Вторият тип забрана представлява вариация на първия и отново засяга правото на погребване и забраната за допускане в гроба на определени категории хора (най-често несвързани със семей-

ството). В тези случаи, обаче, забраната е насочена не към законните наследници, а към външни лица, които биха могли да погребат в парцела чужд мъртвец. Отново целта е да се запази гробното място само за лицата, титуляри на *ius sepulchri*.

– Третият доста разпространен тип обхваща по-обща забрана, отнасящи се до оскверняването на гроба, неговото отваряне, разрушаване и т.н., както и с оскверняването, преместването и извършването на други непозволені действия с тялото или праха на погребания.

– Четвъртият тип касае опазването на надгробния надпис, като се забранява той да бъде повреждан, изтриван, променян, дописван или премахван.

– Петият тип забрана е доста по-рядък и забранява в същия парцел да се издига друг гроб и/или надгробен паметник.

– Шестият тип е най-общ и забранява да се престъпва по всякакъв начин волята на учредителя на гробницата.

В разглежданите тук седемнадесет надписа от Долна Мизия поради лакуни в текста са запазени само четиринадесет забрани⁵, които спадат към първите три групи.

Само два надписа засягат въпроса за собствеността върху гроба, т.е. спадат към първата група. И двата са от Томи и са от края на II в. или началото на III в. Единият, на старогръцки забранява продажбата на гробното място с формулата [ὄς ἄν] / ... / [πολ]ήσει⁶. Другият е на латински и забранява по-общо отчуждаването (*alienare*) на гробното място по какъвто и да е начин⁷.

Други три надписа⁸ спадат към третата група забрани, отнасящи се до отварянето на гроба или до оскверняването му. Най-старият е от Нова, от I–II в.⁹ и използва класическата латинска формула *si quis violaverit*. Малко по-късен е гръцкият надпис от Одесос¹⁰, който забранява гръцкото съответствие на *violare* – κτεῖν, т.е. отново оскверняването в най-общ смисъл. От края на III в. е надписът от Тропеум Траяни¹¹, в който е налице по-конкретната забрана да се отваря гробът (*aperire*).

В Долна Мизия рязко преобладават забраните от втората група, касаещи погребването на нежелани лица. За момента в района познаваме десет надписа¹² от този тип, шест от Томи¹³, три от Одесос¹⁴ и един от Никополис ад Иструм¹⁵. Сред тях липсват формули

от типа *exceptiones*¹⁶, които изключват конкретни лица от правото да бъдат погребани в даден парцел. Забраните в Долна Мизия са насочени срещу неправомерното погребване в парцела изобщо.

Тук възниква въпросът какво се има предвид под неправомерно погребване. Разбира се, за да се стигне до отговор, е необходимо първо да се изясни кое погребване е правомерно.

Римското право различава 4 основни типа гробове¹⁷. При първия, *sepulchrum individuale*, правото на погребване е запазено само за едно определено лице, което може да съвпада или не с учредителя на гроба¹⁸. Вторият тип, *sepulchrum personale* допуска погребването на повече от едно лице, като тези лица се определят поименно от учредителя на гроба (*fundator*). Третият и може би най-разпространен тип е *sepulchrum hereditarium*. При него правото на погребване е част от съвкупността от права и задължения, които се предават по наследство на членовете на рода и, ако няма живи членове на *familia*-та, на странични наследници. Последният, четвърти, тип, *sepulchrum familiae*, представлява ограничен вариант на наследствените гробници, като при него правото на погребване се наследява от членовете на рода, но, ако няма живи такива, не се прехвърля върху външните наследници. Решението от кой тип да бъде гробът принадлежи на учредителя на гроба, който е собственик на парцела и титуляр на активното *ius mortuum inferendi*. Определяйки типа на гроба, той дефинира и кое погребване в него е правомерно и кое неправомерно.

В Долна Мизия познаваме два случая¹⁹ на индивидуални гробове, предназначени само за едно определено лице – тези на анонимен млад мъж от Томи²⁰ и на жена от Одесос²¹. И в двата случая гробовете са основани от близките на покойните (родители в Томи и съпруг в Одесос), като изрично се упоменава, че са предназначени само и единствено за починалите и се забранява неправомерното погребване. Тъй като става дума за *sepulchra individualia*, следва да се заключи, че тук неправомерно е всякакво погребване на лице, различно от титуляра на гроба.

Sepulchra personalia вероятно са тези, основани от Валерий Валент от Томи за него и неговата съпруга²² и от Аврелия Сабина от Никополис ад Иструм за нейните син и дъщеря²³. И при двата е налице забрана за неправомерно погребване, т.е. за погребване на лица, различни от изрично определените в надгробния надпис.

В друг случай от Томи²⁴ по всяка вероятност става дума за семеен гроб, запазен за учредителя и неговите наследници (ἐὸν- / τῷ καὶ τοῖς ἰδίοις). В края на надписа е налице забранителна формула за погребване на ἕτερος. Ако се приеме, че това е гръцкото съответствие на *corpus alienum / exterum / extraneum*, може да се заключи, че неправомерно е погребването на лица, които не са част от familia-та на учредителя на гроба.

Що се отнася до останалите пет надписа от Долна Мизия²⁵, съдържащи забрани за неправомерно погребване, за съжаление лакуните в текстовете правят невъзможно да се определи от какъв тип са гробовете и следователно какво трябва да се разбира под “неправомерно погребване”.

2. Санкции

В познатите досега текстове от Долна Мизия изложените погоре забрани са винаги придружени от споменаване на санкциите, които ще бъдат наложени на нарушителите.

Само в един случай от Нове²⁶ санкциите препращат към религиозната сфера – над виновния се призовава гневът на боговете (*habebit deos iratos*). Подобни религиозни санкции са доста разпространени в римската култура, като обикновено при тях на осквернителите се пожелават злините, които изглеждат най-страшни за автора и често се прибегва до помощта на боговете²⁷. Съществуват различни проклетия според това дали трябва да сполетят осквернителя докато е жив или едва след смъртта му²⁸. Степента на заплахите също може да бъде различна. Освен по-общи заплахи от типа на *deum iudicem habebit*²⁹, *ad inferos non gescip*³⁰, както и споменатото горе *habebit deos iratos*, се отправят и по-конкретни, в които се разгръща фантазията. Достойни за отбелязване са проклетия като *sale et aqua desiderare*³¹, *ultimus suorum mori*³² или *in oculos figere clavos*³³.

Въпреки че в римската култура проклетията са един от предпочитаните методи за прогонване на осквернители, в Долна Мизия определено се предпочита за оскверняването на гробове да се налагат парични глоби – такива са налице в 13 от 14 случая.

Що се отнася до паричните глоби за *violatio sepulchri*, съществуват много неизяснени въпроси. Въпреки множеството изследвания

на проблема, все още не е установено какво е правното основание на тези глоби, както и какво е отношението между тях и преторския иск *actio violati sepulchri*. Тъй като обаче настоящият текст няма претенцията да разреши този проблем, занимавал правната мисъл повече от столетие, тук само ще се маркират основните теории.

Доколкото погребването и култът към мъртвите са важна част от римската религия, а гробовете имат статут на *loci religiosi*, някои учени³⁴ търсят правното основание на подобни глоби в най-старото право на понтифиците. Според други³⁵ тези глоби са определено граждански и са свързани с преторския едикт, който едновременно регламентира иска *actio de sepulchro violato* и позволява на учредителите на гробовете да добавят допълнителни глоби по собствено усмотрение. Най-вероятна обаче е тезата, че глобите за *violatio sepulchri* са един вид *lex suae rei dicta*³⁶. Ако това е така, можем да допуснем съществуването на *lex sepulchri*, определян във всеки конкретен случай от титуляра на гроба като израз на неговите пълни права над конкретната вещ³⁷ и регулиращ както условията, при които дадени лица могат или не могат да бъдат погребани, така и въпросните глоби при оскверняване.

Доста любопитен е въпросът за стойността на тези глоби. В Долна Мизия между I и III в. сумите варират между 1000 и 5000 сестерции. В Томи се предвижда глоба от 5000 сестерции, към която се добавя още една сума с неизвестен размер³⁸. В Никополис ад Иструм³⁹ и Одесос⁴⁰ са налице глоби от 2 x 2500, т.е. общо 5000 сестерции; отново 2500 е сумата в Тропеум Траяни⁴¹. Друг надпис от Томи⁴² засвидетелства по-малка сума от 1500 + 500, т.е. 2000 сестерции. Най-малката позната сума, 1000 сестерции, е налице в Одесос⁴³, но вероятно към нея трябва да се добави и втора сума с друг получател.

Тези размери на глобите са напълно сравними с размерите, засвидетелствани в други провинциални селища. В изследването си върху гробното право в Мала Азия, например, Рити⁴⁴ определя като преобладаващи сумите от около 1000–1500 сестерции, като обаче по-високите суми от порядъка на 3000 и 5000 сестерции също са много разпространени.

Сравнението на глобите от Долна Мизия с тези, засвидетелствани в Рим през същия период⁴⁵, обаче, показва доста голяма раз-

лика. Там решително преобладават сумите от порядъка на 50 000 сестерции⁴⁶, като се достига и до суми като 100 000⁴⁷, 250 000⁴⁸ и 350 000⁴⁹ сестерции. Най-високата глоба, позната засега, възлиза дори на 1 200 000 сестерции⁵⁰. Подобни огромни несъответствия повдигат отново трудния въпрос за разликите между стандарта в Рим и в малките градове на провинции като Долна Мизия и Азия, който обаче излиза извън рамките на настоящето изследване.

Що се отнася до евентуалната връзка между типа на нарушението и размера на глобата, както надписите от Долна Мизия, така и изследванията на Грегори за Рим и на Рити за Мала Азия, базирани върху далеч по-обширен материал, показват, че такава няма. Възможно обяснение на този феномен е фактът, че глобите за *violatio sepulchri* наказват именно самото престъпление “оскверняване на гроб”, а не представляват обезщетение за различните материални и морални щети, които евентуално са нанесени.

3. Администриране на санкциите

Получатели на глобите при *violatio sepulchri* са обикновено институции, които биха имали полза от събирането им и следователно биха бдяли отговорно над опазването на гроба. От огромно значение е, разбира се, и авторитетът на институцията и респективно възможността ѝ реално да пристъпи към изискване на дължимата сума. Предполага се, че при учредяването на глоба за оскверняване на гроб титулярът на гроба информира съответната институция за намеренията си и съгласува с нея размера на глобата и други условия, като вероятно детайлите се редактират в писмен вид⁵¹.

Институциите, в чиято полза са учредени глобите при *violatio sepulchri*, най-често са императорската хазна, хазната на понтифиците или хазната на градското божество, местната хазна на града, градският съвет и т.н. Често получателите на глобата са повече от един, следвайки логика, според която увеличавайки броя на заинтересуваните от събирането на глобата, се увеличава и вероятността осквернителят да бъде преследван и, респективно, се получава повече сигурност за опазването на гроба.

В Долна Мизия като получатели на *multa sepulchralia* са засвидетелствани само две институции – императорската хазна и местната

градска хазна. В шест случая⁵² глобите са учредени в полза и на двете институции. Понякога предвидените суми са еднакви и за двамата получатели, както например в два надписа от Одесос⁵³ и Никополис⁵⁴. Възможно е, обаче, да има и диспропорция, както в един случай от Томи⁵⁵, при който императорската хазна получава 1500 сестерции, докато градската само 500, т.е. една трета част.

За съжаление надписите от Долна Мизия, които засягат въпроса за разпределението на глобите между различни получатели, са прекалено малко, за да може да се направи заключение дали се предпочита равномерното разпределение на сумите между двете институции или обикновено едната получава по-голямата част. Изследванията, които на базата на много по-обширен материал разглеждат аналогичните глоби за *violatio sepulchri* от Рим и от Мала Азия, показват ясно, че преобладаващата практика е сумите да се разпределят равномерно между различните получатели⁵⁶. В случаите на диспропорция, обаче, изглежда, че по-голямата сума е определена в полза на императорската хазна, вероятно във връзка с по-голямата важност на фона на местните институции⁵⁷. Отново по същата причина при изброяването на различните получатели, императорският фиск стои винаги на първо място⁵⁸.

Освен случаите на двоен получател на *multa sepulchralia*, в Долна Мизия са налице и глоби с един единствен такъв. В три надписа⁵⁹ това е само императорският *fiscus*, докато в четири⁶⁰ глобата е в полза на градската хазна. Във всички тези текстове, обаче, в частта, която засяга въпроса със санкциите, са налице лакуни с подходяща дължина, които позволяват в тях да се интегрира и втори получател.

Надписите от Долна Мизия оставят без отговор и въпроса за процедурата на изискване на глобата за *violatio sepulchri*. Все пак от гледна точка на римската правна система, близостта им с преторския иск *actio de sepulchro violato* предполага, че те са обект на наказателното право и са свързани с групата на *actiones populares*, т.е. иски в интерес на общността.

На базата на всичко казано дотук, проблемът за *violatio sepulchri* в Долна Мизия може да се обобщи по следния начин:

1. Основното притеснение на учредителя се отнася до правото на погребване и се реализира под формата на забрани за отчуждаване

на гроба и / или погребване на външни лица. Далеч по-рядко е засвидетелстван страхът от отварянето на гроба или оскверняването му по друг начин.

2. За *violatio sepulchri* се предвиждат религиозни или граждански санкции, като паричните подчертано преобладават. Размерът на глобите е значително по-малък от тези в Рим през същия период, но приблизително съвпада с тези в Хиераполис и околните малоазийски провинциални градове. Няма, обаче, връзка между вида на нарушението и предвижданата парична санкция.

3. Очаква се за спазването на разпорежданията на учредителя на гроба да следят държавните органи, в полза на които са учредени и глобите. За по-голяма сигурност с тази задача често се натоварват едновременно повече от една институции.

БЕЛЕЖКИ

¹ IScM II 305, IScM II 217, ILNovae 65 (= AE 1991 1375), CIL III 12473

² Cfr. IScM II 199, IScM II 205, IScM II 237, IScM II 251, IScM II 298, IScM II 325, IScM II 363, IGBulg I² 134, IGBulg I² 214, IGBulg I² 216, IGBulg I² 218, IGBulg I² 303, IGBulg II 687

³ От анализа са изключени надписите от типа *Nos monumentum heredem non sequetur*, които остават встрани от прекия проблем за оскверняването на гробовете.

⁴ Класификацията е направена на базата на епиграфски материали от Рим cfr. Libitina 2004, 391 sqq.

⁵ В оставащите три надписа има лакуна на мястото на забраната и е запазена само санкцията.

⁶ IScM II 199 - D(iis) M(anibus) / Val(erius) Valens vet(eranus) [classis] / Fl(aviae) Moesie {sic} me[moriam feci vi]- /vo meo mi et [dulcissi]- /me {²sic}² coiugi m[eaе - - -] / τὴν γλυκυτάτην σύνβιον' [ὄς ἀν] / [ἄλλο]ν τιν' ντέθηδ νε[kròn] / [ἡ πολ]ήσει, θίνε {²⁶ τίνη}² τὲ ᾧίσκῶ δ.(ηνάρια) [- - -].

⁷ IScM II 305 - [- - - vix(it) an(nos)] XXIII ''' m(enses) ''' XI / [d(ies) — parentes fili]o dulcis- / [simo fecerunt. ne]mo / cont- / [ra legem in hoc sepul]crum co- / [rpus inferat aut alien]um vasum / [ibi ponat; si quis inf]eret vel al[is]#- / [enare / sepulcrum v]oluerit / [- - - - -]ste et · R · P / [civitatis Tomita]norum / [dare debebit - - -]. viator, v(ale).

⁸ Може би 4, ако интеграцията на IScM II 217 е правилна - [-----] / και [- - -] / έαυτῶ [- - -] / συνβίῳ. [αὐτοῦ - - -] / ΜΗΕΝΙΙ[- - -] / ΜΗΣΗ Κ[- - -] / δώσει π[όλει δηνάρια] / [-----]

⁹ ILNovae 65 - [si quis monumentum] hoc vno[laverit] / [- - - h]abebit deos i[ratos] / [- - -]S et Geniu(m) IMP[— —].

¹⁰ IGBulg I² 134 - [Αὐρήλιο]ς. Βάλης, και / [ἡ σύμβιος] αὐτοῦ · Αὐρ(ηλία) · / [— — κατεσ]κεύασαν / [τῷ γλυκυτάτῳ] υἱῷ έαυτῶν / [- - -]φ ταύτην / [τὴν σορόν· ὀ]ς. ἄν κει- / [νήση, δώσει τῷ] τ,αμει-/ [φ - - - και τῆ πόλει - - -].

¹¹ CIL III 12473 - D(is) M(anibus) / Iulia Valentina qu(a)e / vix(it) ann(os) XI dies LVIII / Iul(ius) Valentinus bis Piviral(is) munic(ipii) Trop(aei) / pater eius cum Iulia / Surilla avia eius / posuit ne qui pos(t) hoc / aperuerit dabet fisco / (denarios) duo mil(ia) quin<g=C>entos

¹² Надписи ISCM II 199 и IScM II 305 са преброени два пъти, тъй като съдържат две отделни забрани.

¹³ Cfr. IScM II 199 cfr. supra; IScM II 205 - {²vestigia litterarum}²/γένου ζήσα<ς> έτη. [- - -]/[π]υελείδα και τὸν β.[ωμόν]-/[έ]άν δέ άνάξει [άτερον μετ’]/ [έ]μέ τεθῆναι, δ[ώσει] / ίς τὸ ταμειον [- - -]; IScM II 298 Άττιος Ὀνήσιμος εὐποσιάρχης τὸ μνη-/μειον κατεσκεύασεν εκ τῶν ιδίων έαυ-/τῷ και τοίς ιδίοις έάν δέ τις έτερος τολμήση / τινά θε. ἱ.ν.αι εν αὐτῷ δώσει προστειμου ίς τὸ ταμει-/ον μυρία πεντακισχίλια και τῆ πόλει πεντακισχίλια.; IScM II 305 cfr. supra; IScM II 325[- - - - -] / [- - -]{²vestigia} [- - -]/ πατήρ έποίει Μάρκ[φ - - - υἱῶ]/ ζῶν φρονῶν· κατε[σκεύασε - - -] / συνβίῳ χαῖρε ανο[- - -] / ὅς άν μετὰ τὸ έμέ(?) [έτερον] / σῶμα θέλη θ[άψαι, τῆ πόλει] / δώσει. [- - - - -]; IScM II 363 - [Ἰ]αννίῳ Σουπέρος ζήσαντι κς υ[ἱῶ - - - σημ]-/[α]μαφόρου λεγ(εῶνος) ιγ διδύμης κατεσκεύασ[εν - - -] / [τ]α.ύτην τὴν πύαλον· κληρουνόμος οὐ μ[εθέξει αὐτῆς· έάν δέ τις τολμή]-/[ση] εις αὐτὴν έτερόν τινα καταθέσθαι, δώσει - - - τῆ] / πυλει

¹⁴ IGBulg I² 216 - [τοῦ δεῖνα - - -] / [κατασκευασ]αμένου [έαυτῶ] / [ζῶντος κ]αν φρονού[ντος]-/[μετὰ δέ τὸ τα]φ.ῆναι έμέ τ[εθῆναι] / [έτερόν τι π]τῶμα μῆ έ.[ξεῖναι] / [ἢ δοῦναι εις τ]ὴν πόλιν δηνάρια - - -] / [και εις τὸ ταμειον δηνάρια - - -].; IGBulg I² 218 - D(is) M(anibus) / et memoriae Antistiae Firmi- / ne coiugi rarissime, quae vixit / mecum ann(os) XXIII. Malius Secundus / b(ene)fic(iarius) co(n)s(ularis) maritus f<e>cit me poni. / εἴ τις εν τούτῳ τῷ ήρώφω, ὅπου κείτε / ή προγεγραμμένη, θελήσι άλλον / έτερον θεῖναι, δώσει τῷ ταμίῳ ,βφ’ / και τῆ Ὀδησειῶν πόλι ,βφ’.; IGBulg I² 303 - [- - - - -] / [- - -]ς έαυτοίς κατεσκ[εύασαν· μετὰ δέ] / [τὸ] τεθῆναι τὸν Ζωσιμ.[- - -] / [- - -]ιαν ἱς άν έτερ[ον] σῶμα {²⁷ πτῶμα}^{2w} καταθῆ] / δοῦναι εις [τὸ ταμειον - - -]. / χ.αίρετε.

¹⁵ IGBulg II 687 / Θεοῖς Καταχθονείοις./ Αὐρ(ηλίῳ) Σαβαστιανῶ {²⁶ Σεβαστιανῶ} ἵππο-/ιατῶ και Αὐρηλ(ία) Σαβίνα ή / και Νηνης Αὐ[ρη]λ.(ία)

Σαβίνα / μήτηρ ζῶσα τοῖς τέκν- / οῖς μνήμης χάριν ἔθη-/κεν. μετὰ δὲ τὴν ταφὴν / τούτων εἴτις εἰς τὸν / τόπον ἴδιν νεκρὸν θή-/σι, δώσι ἰς τὸ ταμίον ,βφ' και ἄλλα τῇ πόλι ,βφ' vacat / χαίροις, παρο-/ δῖτα.

¹⁶ cfr. Libitina 2004, 375 sqq.

¹⁷ cfr. Dig. 11. 7. 5 sqq.

¹⁸ преди в него да бъде погребан мъртвец и по този начин да стане *ges religiosa*, над която не може да има собственост, Gai Instit. 2. 2..

¹⁹ ако се приемат интеграциите на IGBulg I² 134 от Одесос, е възможно да е налице и трети случай на индивидуален гроб.

²⁰ IScM II 305

²¹ IGBulg I² 218

²² IScM II 199

²³ IGBulg II 687, cfr. supra

²⁴ IScM II 298, cfr. supra

²⁵ cfr. IScM II 205, IScM II 325, IScM II 363, IGBulg I² 216 , IGBulg I² 303

²⁶ ILNovae 65, cfr. supra

²⁷ cfr. Libitina 2004, 409

²⁸ Ibid.

²⁹ Cfr. Libitina 2004, 406, G75 = IGUR V 13130

³⁰ Cfr. Libitina 2004, 406, G31 = CIL VI 19873

³¹ Cfr. Libitina 2004, 406, G55 = CIL VI 29945

³² Cfr. Libitina 2004, 406, G56 = CIL VI 29946a

³³ Cfr. Libitina 2004, 405, G7 = CIL VI 7191

³⁴ cfr. Libitina 2004, 539 sqq.

³⁵ *ibid.*

³⁶ *ibid.*

³⁷ преди в гроба да бъде погребан мъртвец и той да стане *locus religiosus*.

³⁸ IScM II 217

³⁹ IGBR II 687

⁴⁰ IGBulg I² 218

⁴¹ CIL 03, 12473

⁴² IScM II 298

⁴³ IGBulg I² 214

⁴⁴ cfr. Libitina 2004, 546

⁴⁵ Cfr. Libitina 2004, 401 sqq.

⁴⁶ *ibid. passim*

⁴⁷ *ibid.* F5, 11, 26, 35, 38, 60, 61, 101, 102, 123, 124, 134

⁴⁸ *ibid.*, F125

⁴⁹ *ibid.*, F44

⁵⁰ *cf.* CIL V 121, 4057

⁵¹ Libitina 2004, 542 sqq

⁵² IScM II 217, 298, 305; IGBR I 214, 218; IGBR II 687

⁵³ IScM II 298

⁵⁴ IGBR II 687

⁵⁵ IScM II 298

⁵⁶ *cf.* Libitina 2004, 401sqq, 546 sqq.

⁵⁷ Libitina 2004, 546 sqq.

⁵⁸ *cf.* Libitina 2004, 547

⁵⁹ IScM II 199, 205; IGBR I 134; Михайлов предлага и в IGBulg I² 303 като получател да се интегрира императорската хазна.

⁶⁰ IScM II 237, 251, 363; IGBR I 216;

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Berger, 2004: A. Berger. Encyclopedic Dictionary of Roman Law, in Transaction of the American Philological Association, New series, Vol. 43, 2. New Jersey, 2004, 533, s.v. Ius sepulcri

ILBulg : B. Gerov. Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Sofia, 1989.

IScM II: Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris graecae et latinae. Vol. 2. Tomis et territorium. Ed. I. Stoian. Bucharest 1987.

IGBR II: G. Mihailov. Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, II, Inscriptiones orae Ponti Euxini. Sofia, 1970.

IGBR II: G. Mihailov. Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae, II, Inscriptiones inter Danubium et Haemum repertae. Sofia, 1958.

Libitina, 2004: Libitina e dintorni. Libitina e i luci sepolcrali, le Leges Libitinariae Campane Iura Sepulcrorum. Vecchie e nuove iscrizioni. Roma, 2004.

Novae, 1997: J. Kolendo, V. Božilova. Inscriptions Grecques et Latines de Novae (Mésie Inférieure). Paris, 1997.